

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор, ректор Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

УДК 378.647

ІННОВАЦІЯ ТА ТРАДИЦІЯ В ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано зв'язок культурних інновацій та традицій у постнекласичній філософсько-освітній парадигмі. Обґрунтовано напрями оптимізації цінностей різного характеру у процесі модернізації України.

Ключові слова: постнекласична освіта, духовна культура, цінності, інновації, традиції, соціальна модернізація.

ИННОВАЦИЯ И ТРАДИЦИЯ В ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЕ В КОНТЕКСТЕ СТАНОВЛЕНИЯ ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Осуществлен анализ культурных инноваций и традиций в постнеклассической философско-образовательной парадигме. Обоснованы направления оптимизации ценностей различного характера в процессе модернизации Украины.

Ключевые слова: постнеклассическое образование, духовная культура, ценности, инновации, традиции, социальная модернизация.

INNOVATION AND TRADITION IN THE SPIRITUAL CULTURE IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF POST-NONCLASSICAL EDUCATION

The links between culture innovation and tradition in postnonclassical philosophical-education paradigm are analyzed. The directions of optimization of different values in the processes of modernization of Ukraine are grounded.

Key words: *postnonclassical education, spiritual culture, values, innovation, tradition, social modernization.*

Постановка проблеми. Загальносистемні зміни у взаємовідносинах людини та її соціального оточення в ХХ столітті, які у найзагальнішому вигляді можна сформулювати як принципово новий спосіб інтеграції людини в соціокультурне середовище, ставлять проблему культурологічного виміру системи освіти. Суть цих загальносистемних змін у тому, що на перший план виходить онтологічний, екзистенціальний аспект взаємовідношень людини та культури. Відображення цього процесу в освітній діяльності ставить проблему діалектики традиції та новації у постнекласичній освіті.

Стан дослідження проблеми. Філософсько-освітні дослідження діалектики традиції та інновації в культурі є предметом дослідження Е.Дмитрієва, С.Кримського, І.Крістола, Є.Шудрі та інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Завдяки цим дослідженням встановлено основні закономірності становлення нового у культурі та напрями інтеграції традицій у сучасність. Проте стосовно освітнього процесу вказана проблематика досліджується лише епізодично, культурологічні аспекти діалектики інновацій та традицій у вітчизняній системі освіти періоду її модернізації практично не проаналізовані взагалі.

Мета дослідження. Аналіз динаміки інновацій та традицій у вітчизняній освіті у контексті культурологічної складової постнекласичної філософсько-освітньої парадигми.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні фактично змінюються основи взаємовідносин людей з навколишнім середовищем - як природнім, так і соціальним - ті основи, що визначають характер соціальної діяльності, а тому - і соціального буття. Інструментально-методологічний раціоналізм техногенного суспільства, що привів до тотального відчуження людини від свого оточення і від своєї сутності ("загибель культури") змінюється

смыслежиттєвою орієнтацією персонцентризму на синтез природних, культурних та діяльнісних компонентів людського буття. Фундаментом цієї всеохватної гуманітарної революції, як підкреслює відомий український філософ С.Кримський, є "вичерпування можливостей методологічного центризму, пріоритету проблем методу перед смыслежиттєвим усвідомленням сущого", перехід від позалюдської об'єктивності природи до постнекласичної картини світу, основаної на принципі антропності та зв'язку буття, людини та культури. "Мова йде про етичний порядок буття тому, що ціннісно-смысловая діяльність розкриває ту єдність екології, онтології і праксеології, які забезпечують стійке існування цивілізаційних систем" [5, с.103, 109].

Культурно-ціннісна переорієнтація буття та діяльності людини, будучи необхідною відповіддю суспільства на глобальні проблеми ХХ століття, має реалізуватися у конкретних соціальних механізмах смыслежиттєвих орієнтацій людей. Соціальна парадигма розвитку має реалізовуватися у світогляді, мотивації, зрештою - діях кожної людини, і цей чисто практичний аспект проблеми може бути вирішений тільки функціонуванням відповідних соціальних структур та інститутів суспільства, що відповідають за процеси соціалізації та соціокультурного адаптування. Чільне місце серед цих інститутів, звичайно ж, посідає система освіти, культурно-ціннісна переорієнтація якої буде означати і зміну принципів буття та діяльності людей - якщо не в цьому, то в наступному поколінні, коли установки та цінності вихованого на нових смыслежиттєвих ідеалах покоління стануть домінуючими в суспільстві. "Зміна відносин у системі "освіта - культура" носить ціннісний характер. Усе змінює орієнтація на розвиток особистісного потенціалу того, хто навчається" [2, с.88], за якої культура виступає не як зовнішня ілюстрація, а як модель людського існування.

Структурно-функціональні та змістовні зміни соціального середовища, які відбуваються у сучасній Україні, природно, накладають національно-історичний відбиток на глобальні соціокультурні процеси, що вимагає додаткового аналізу методологічно-концептуальних основ культурологічної парадигми освіти у вітчизняній освіті. Але це не може відмінити її основного змісту: культурологічний підхід означає, що змістом освіти повинна стати цілісність культурного досвіду людства: етичного, релігійного, філософського, естетичного, технічного і т.п. в доповнення до наукового досвіду пізнання світу. Основним процесом, що становить підвалину сучасної освіти, виступає практика освіти, що розуміється не як передача готових знань, а як самостійне добування особою, що формується, культурних цінностей, способів діяльності і смислів для побудови певних соціокультурних життєвих програм. Саме таким чином вдається подолати те відчуження людини від культури та цінностей, про яке писав відомий грузинський філософ М.Мамардашвілі: "Вся цивілізація, вся культура, все християнство - це казка, вигадка, ніщо у тій мірі, в якій це не виростає з душі кожного. Віра в Христа не має ніякого значення, якщо ти не породив заново образ Христа, ідучи з глибин своєї темноти" [6, с. 89].

Особливості соціокультурних процесів в Україні визначають ціннісно-орієнтаційну та педагогіко-технологічну специфіку реалізації культурологічної парадигми освіти у вітчизняній школі, а не її загальноцивілізаційний зміст. Тому аналіз теперішньої соціокультурної ситуації можна вважати висхідним пунктом соціально-філософського обґрунтування параметрів культурологічного підходу до формування вітчизняної школи, і в основі цього аналізу повинна знаходитися проекція загальноцивілізаційних тенденцій розвитку на культурно-національні традиції українського суспільства. Складність виконання цього завдання обумовлена в першу чергу необхідністю цілком визначеної субординації системи цінностей, пов'язаних із поняттями "нація-етнос" та "нація-держава", надходження соціокультурно обумовлених і в той же час соціально прийнятних способів інституційного взаємовпливу етногенетичних, національно-культурних і державно-політичних процесів.

Звідси також зрозуміло, що в основі історико-культурної реконструкції повинні лежати проблеми сьогодення, що й виступають основними критеріями ціннісного відбору. Інноватика впливає на традицію не менше, ніж традиція та інноваційні процеси. Традиція має значення лише у контексті сьогоденного буття, сьогоденних завдань та тенденцій

розвитку, сьогодношньої системи цінностей. При визначенні основ цієї нової системи цінностей, що обумовлює характер історико-культурної рефлексії національного минулого, необхідно у першу чергу дійти соціального консенсусу відносно сутності, природи, розуміння характеру процесу української ідентифікації в загальнокультурному та політичному смислі.

Реалізація культурологічного підходу у цьому плані особливо важлива в процесі формування вітчизняної школи, де закладаються ціннісні орієнтації підрастаючого покоління і по суті формується мотиваційна основа вирішення соціальних завдань, що визначає форми діяльності членів українського суспільства у XXI столітті. Повна ціннісна переорієнтація суспільства можлива лише як зміна ціннісних установок поколінь, оскільки одне й те ж покоління нездатне на радикальну переорієнтацію зразків своєї ментальності та поведінки й неминуче потерпає від власної половинчастості та впливу стереотипів минулого [1, с.34].

Необхідність культурологічної переорієнтації всієї системи освіти в Україні детермінує ще один глобальний соціокультурний процес, що зараз у нас відбувається і за своїм значенням навіть перевершує завдання побудови незалежної держави. Історичним змістом цього процесу є перехід від авторитарно-традиційного суспільства до сучасного динамічного суспільства, що вже отримало назву "інформаційного"- від особливостей технологічного способу виробництва та соціокультурних характеристик. У сучасній соціології цей процес соціальної трансформації отримав назву "модернізації", тобто переходу до сучасних соціальних структур. Традиційне суспільство ґрунтується на процесах репродукування діяльності, соціальних структур, життєвих устоїв і традицій. У сучасному динамічному суспільстві провідним стає процес розвитку, порівняно швидкої, якісної зміни різних соціальних та культурних структур, а також відповідних їм форм поведінки, мислення та свідомості людей. Якщо у традиційному суспільстві майбутнє - це процес продовження минулого, то у динамічному суспільстві майбутнє принципово відрізняється від минулого і минулим не визначається - у крайньому випадку, у жорстко детермінованій формі лінійної залежності. Майбутнє кожного разу потрібно заново самовизначати, що створює ситуацію інтенціонального домінування соціальної перспективи над традиціями минулого і навіть потребами сьогодення. І таке домінування майбутнього здійснюється саме через культуру, яка виступає своєрідним "аттрактором" майбутнього, визначаючи динамізм сучасного інформаційного суспільства [4, с.19].

Проблема наслідування та зміни культури в суспільстві, що модернізується, є об'єктом численних досліджень, у тому числі й соціологічного характеру. Саме через відповідні індикатори можна досить чітко визначити рівень трансформації ціннісних орієнтацій суспільства, мотивів поведінки, моделей і цілей діяльності, і на цій основі прогнозувати перспективи модернізаційних процесів. Однак у соціально-філософському плані для обґрунтування необхідності культурологічного підходу до формування системи вітчизняної освіти набагато більше значення має аналіз самого характеру зміни типу культурно-історичного наслідування в українському суспільстві в епоху модернізації.

Адже якщо раніше життя суспільства й окремої людини визначалося зовні існуючими культурними зразками поведінки й свідомості (ментальності), то тепер провідним стає процес самодетермінації, самовизначення, вироблення особою індивідуальних орієнтирів, способів життя, смисложиттєвих та моральних імперативів. Ніколи раніше не було такої великої значущості та відповідальності вільного вчинку людини. Відбувається принципова зміна способу зв'язку соціуму з культурою. У традиційному суспільстві культурні зразки, постійно репродукуючись та реалізуючись, забезпечували практично безперервну стабільність соціального життя. Багато в чому завдяки саме цьому культура не виділялася як окрема соціальна реальність.

У період модернізації динамізм суспільного життя сприяє переміщенню культурних зразків із сфери масової свідомості та масової поведінки, що функціонують на стихійних засадах, у предмет сфокусованої уваги, аналізу і навіть свідомого перетворення та конструювання. Утверджується новий тип цивілізації та людини, коли культура стає основою

самого їх буття. Атомарне життя особи в містах, перманентна ситуація постійної рівноваги і постійних змін зробили соціальне та особисте життя таким, що легко піддається різноманітним деструктивним впливам, а це приводить до ціннісного релятивізму, фрагментарності та роздробленості особистісного світосприймання, де етичному вимірові власної поведінки вже немає місця. "Саме така що лякає відсутність цінностей і є тим, що характеризує справжню кризу великих міст", - відмічає американський дослідник І.Крістол [3, с. 29-30].

Тільки переведення мотивації та виміру особистої діяльності на ґрунт безпосередньої інтеріоризації та переживання культурних цінностей повертає особистості її цілісність та здатність до конструктивного самостійного творення власних смисложиттєвих альтернатив. При цьому величезного значення набуває будь-яка форма індивідуальної культуuroстворюючої діяльності, що реалізує етичний вимір людської поведінки. У взаємодії індивіда й культури змінюється і роль останньої як фундаменту особистісної діяльності. "Культура виступає вже не тільки у вигляді ідеалізованої перспективи індивідуального розвитку і формування людини. Її недостатньо розглядати як необхідний набір загальних зразків життєдіяльності. Разом з визнанням людської індивідуальності універсально вагомим феноменом культури остання виступає як передумова і основа вироблення та репродукування саме особистісного ставлення до світу" [6, с.238]

Слід одразу ж відмітити, що зміна типу культурно-історичного наслідування не означає відмови від попередньої культури, негативного ставлення до минулого досвіду. Рідна культурна традиція та завдання націокультурного будівництва виступають основою для переосмислення моральних універсально-загальних цінностей і створення актуальних моральних орієнтирів. Проте у цьому випадку зміст культури, що має бути ретрансльована, починає визначатися не простим продовженням традиції предків (за принципом репродукування всіх особливостей їх життєдіяльності), а цілями та завданнями, що задаються програмами будівництва нових соціальних структур і сфер діяльності, а також універсальністю і силою тих культурних засобів, що знаходяться у розпорядженні суспільства.

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, саме процес модернізації українського суспільства ставить на порядок денний проблему культурного самотворення, культурної самодетермінації усього соціального життя і самостійного вироблення кожною окремою людиною власних ціннісних орієнтирів і способів діяльності без попередньо заданих матриць. Процес модернізації та пов'язана з ним орієнтація на входження України у світову цивілізацію та культуру вимагають від людини вміння жити у демократичному, громадянському суспільстві, у цивілізованих, правових формах узгоджувати особистий, національний та загальнолюдський інтерес, а також нового рівня професійної компетентності. Надії на патронат з боку держави мають бути замінені на мотиваційний комплекс "економічної людини", включаючи орієнтацію на свободу, власність та її захист, самостійність та відповідальність. По суті, мова йде про підготовку активно діючого, соціокультурно самовизначеного суб'єкта-будівника свого дому- незалежної України.

Процес модернізації висуває принципово нові вимоги до системи освіти: остання більше не може однозначно орієнтуватися на трансляцію зразків минулої культури. Мета освіти ускладнюється, оскільки, з одного боку, вона повинна виконувати традиційне завдання- підключення індивіда до сукупного людського досвіду, зафіксованого в культурних нормах, укорінення підростаючого покоління в історії та культурі, а з іншого, виникають нові завдання освітньої системи- підготовка людини до життя у суспільному оточенні, що постійно змінюється, через розвиток у неї таких універсальних культуuroстворюючих здібностей, як мислення, розуміння, рефлексія, креативність, комунікабельність тощо. Перехід до інформаційного суспільства примушує переглядати основну парадигму освіти - від передачі відомих знань від покоління до покоління до розвитку вміння оформляти різноманітну інформацію, самостійно генерувати нові знання, у тому числі й методи їх отримання, і при цьому сприймати їх не як абстрактні символи, а як вираз та елемент

соціокультурного, смисложиттєвого значення, що пов'язує пізнання з ціннісними орієнтаціями людини у даному соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдаров Е.У. Культура как духовная субстанция бытия человека и социума в условиях глобализации / Е.У. Байдаров // Вопросы культурологии. - 2011. - № 9. - С. 32-37.
2. Дмитриева Э.Я. Региональное образование и изменение отношений в системе образование-культура / Э.Я. Дмитриева// Философия культуры. Межвуз. сб. науч. статей.- Самара. Изд. Самарского ун-та, 1995. - С. 83-92.
3. Кристол И. В конце II тысячелетия. Размышления о западной цивилизации / И.Кристол. - М.: Прогресс, 1996. - 209 с.
4. Козменко М.В. Синкретичность трансценденции аксиосферы культуры / М.В. Козменко // Studia Humanitatis. - 2013. - № 1. - С. 17 -20.
5. Крымский С. Ценностно-смысловой универсум как предметное поле философии / С.Крымский// Философская и социологическая мысль. - 1996.- № 3 - 4.- С. 102 - 111.
6. Мамардашвили М. Лекции о Прусте/ М.Мамардашвили.- М.: Мысль, 1995. – 328 с.
7. Шудря Е. Философские принципы исследования украинской культуры / Е.Шудря // Философская и социологическая мысль.- 1995.- №7- 8. С. 235-243.

Савусін Микола Петрович - методист департаменту освіти та науки Одеської міської ради, здобувач ступеню кандидата філософських наук. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, філософський факультет, кафедра філософії природничих факультетів.

УДК: 165 / 168: 001.8 (043.3)

СКЛАДНІСТЬ-ПРОСТОТА СИСТЕМИ ЯК ВИЗНАЧЕНІСТЬ-НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ У ЗНАЧЕННІ СИСТЕМНОГО ДЕСКРИПТОРА

Концепції простоти-складності можна систематизувати, моделюючи опозицію «складне - просте» як опозицію категорій «визначене - невизначене» в мові МТО - формальному апарату Загальної Теорії Систем (ЗТС). Нова система є більш складною, ніж вихідна, за даним її дескриптором, якщо (і тільки якщо) значення даного дескриптора у новій системі є більше визначеним, аніж його значення у старій.

Ключові слова: система, простота-складність, значення дескриптора, визначеність-невизначеність, системний параметр, критерії спрощення.

СЛОЖНОСТЬ-ПРОСТОТА СИСТЕМЫ КАК ОПРЕДЕЛЁННОСТЬ-НЕОПРЕДЕЛЁННОСТЬ В ЗНАЧЕНИИ СИСТЕМНОГО ДЕСКРИПТОРА

Концепции простоты-сложности можно систематизировать, моделируя опозицию «сложное-простое» как опозицию категорий «определённое-неопределённое» в языке ЯТО – формальном аппарате Общей Теории Систем (ОТС). Новая система более сложна, чем исходная, по данному её дескриптору, если (и только если) значение данного дескриптора у новой системы является более определённым, чем его же значение у старой.

Ключевые слова: система, простота-сложность, значение дескриптора, определённость-неопределённость, системный параметр, критерии упрощения.

COMPLEXITY-SIMPLICITY of SYSTEM, as DEFINITENESS-VAGUENESS in a SIGNIFICANCE of the SYSTEM'S DESCRIPTOR

We can to systematize conceptions of complexity-simplicity on the next way. We must to modeling opposition “complexity-simplicity” as categorical opposition “definiteness-vagueness”. It may be maid in Language of Ternary Description (LTD). The LTD is logical apparatus for system